

Štátna suverenita dnes a v minulosti

DANIEL ŠMIHULA

Článok L. Königovej *Teorie štátní suverenity a praxe intervence*¹ je nesmierne zaujímavý a podnetný príspevok. Autorka v ňom chce dokázať, že: „*Štátní suverenita a intervence jsou především sociálními, historicky podmíněnými konstrukty... tradiční koncepce štátní suverenity je neudržitelná a v dnešním světě stále obtížněji realizovatelná.*“² Mnohé z toho je pravda, avšak nemôžem sa zdržať, aby som nenapísal k tomu niekoľko poznámok.

SUVERENITA V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Je možné, že pre teóriu medzinárodných vzťahov je štátna suverenita niečo vágnejšie, niečo čo podlieha stálym zmenám a redefiníciám, no pre medzinárodné právo je štátna suverenita základným pojmom. Jej prostredníctvom definuje svoje základné subjekty. Ak by štáty prestali byť suverénnymi, zrejme by sa narušila aj koncepcia výlučnosti štátov ako subjektov medzinárodného práva a následne by stratilo význam i medzinárodné právo ako také. To totiž v prvom rade upravuje vzťahy medzi týmito subjektami (štátmi), o ktorých sa predpokladá, že nepodliehajú žiadnej inej vyššej moci.³ Medzinárodné právo (aspoň medzinárodné právo dnes platné) sa snaží nastoliť istý súbor noriem, hovorí o skutočnosti, aká by mala byť. Teória medzinárodných vzťahov sa snaží zachytiť skutočnosť, aká reálne je. To znamená, že ak právo si obyčajne dosť nekompromisne zakladá na rešpektovaní suverenity štátov a ich rovnosti, teoretici medzinárodných vzťahov pochopiteľne tvrdia, že miera skutočne samostatného výkonu tejto suverenity je v prípade mnohých štátov veľmi malá a že ich suverenita je len iluzórna.

Samotná definícia suverenity istotne podlieha dobovým potrebám, avšak vždy ide o charakteristiku takej moci, ktorá nikomu nepodlieha a na danom území má výlučný monopol na výkon správy a tzv. legálneho násilia.⁴ Pravda, sú aj úvahy, podľa ktorých nemožno posudzovať štátnu suverenitu oddelene od oblastí zverených štátnej moci na výkon správy. Dnes už nehovoríme o tzv. absolútnej suverenite.⁵ Teda konkrétna štátna moc je tým najvyšším pánom, najvyšším rozhodcom, len v užšom spektre zverených záležitostí ako napr. obrana, ale nie napr. náboženstvo či rodinný život.⁶ Potom môže byť suverenita (z hľadiska štátovedy; v medzinárodnom práve môže byť len jeden suverén) teoreticky delená medzi „politické národy“ federácie a jej jednotlivých členských štátov a teoreticky na tomto základe možno dospieť aj k názoru, že takéto rozdelenie je možné aj medzi štátom a napr. medzinárodným spoločenstvom. Štát by zodpovedal za ekonomiku, vnútornú správu a pod., zatiaľ čo „suverénom“ v oblasti ochrany ľudských práv má byť širšie medzinárodné spoločenstvo, OSN či nejaká iná medzinárodná organizácia. Avšak toto je vízia globálneho štátu. Veď ako inak by sme mohli nazvať organizáciu, odoberajúcu dnešným štátom tak veľkú časť suverenity (ľudské práva hovoria o vzťahu medzi štátom a jeho občanmi; ak štát pripustí, aby do tohto vzťahu radikálnym spôsobom zasahovala iná moc, jednoznačne stráca veľkú časť suverenity), a ktorá by dokonca proti štátom mohla podniknúť policajné akcie (humanitárna intervencia)?

VNÚTORNÁ A VONKAJŠIA SUVERENITA

Pri diskusii o suverenite treba si uvedomiť aj isté rozdiely medzi medzinárodným právom (ako vedným odborom) a teóriou štátu a práva. Medzinárodné právo hovorí o suverenite štátov a zaoberá sa len suverenitou relevantnou z hľadiska medzinárodného práva

(zjednodušené vonkajšou). Štátoveda sa skôr snaží nájsť skutočný zdroj tejto suverenity – reálny alebo fiktívny subjekt, v mene ktorého sa vládne. Preto hovoríme o suverenite ľudu, o suverenite osvieteneckého absolutistického panovníka v štýle Ľudovíta XIV. a o suverenite parlamentu v britskom prípade.

Tradičná koncepcia suverenity nie je obtiažne realizovateľná len v dnešnom svete. Tá totiž vždy bola do veľkej miery len teoretickým modelom! V podstate aj v minulosti sa týkala len veľmoci a aj o tom možno pochybovať.⁷ Malé a zaostalé štáty (Kolumbia, Srbsko, Turecko a pod.) boli často veľmi brutálne znásilňované. Africkým a ázijským štátnym útvarom sa až do konca 19. storočia ani nepriznával charakter štátu...

Tieto zásahy do suverenity sa veľmi často vysvetľovali v zmysle humanitárnej intervencie (boj proti otroctvu, ochrana náboženských menšín a pod.). A ani dnes nikto nepožaduje, aby sa humanitárne intervencie podnikali napr. proti USA, ich najvernejším spojencom alebo iným jadrovým mocnostiam. Takmer všetci zástancovia humanitárnej intervencie si ju v praxi predstavujú tak, že práve USA a iné západné mocnosti budú povolané robiť poriadok v menších rozvojových a postsocialistických štátoch.⁸

Tí, čo hovoria, že suverenita a koncepcia národného (v právnom, nie etnickom chápaní) stratili na význame, pretože sme zaplavení množstvom malých štátov, ktorých skutočná nezávislosť je len čiastočná, si neuvedomujú, že nie tak dávno tieto krajiny nemali vôbec žiadnu nezávislosť. Boli v koloniálnom či imperiálnom područí. Preto iní autori⁹ hlásajú skôr myšlienku, že v 20. storočí sa miera nezávislosti a suverenity skôr zdvihla a národný štát slávil svoj triumf.

HISTORICKÝ VÝVOJ VNÚTORNEJ SUVERENITY

Suverenita štátu (najmä vnútorná) bola i riešením sporu o najvyššiu moc na danom území. Jednoznačne určila, kto je najvyšším pánom a koho slovo je posledné. S jej pomocou sa prekonal stav feudálnej roztrieštenosti a vzájomného prelinania sa moci štátu (panovníka, koruny), polonezávislých feudálov, cirkvi, rôznych profesných a stavovských združení, ktorý viedol k ustavičným sporom a násilnostiam.¹⁰ Preto tí, ktorí vítajú rozdrobovanie štátnej suverenity (nie v zmysle absolútnej despócie štátu, ale práve tej zmienenej najvyššej legálnej autority) a nástup nových neštátnych subjektov, môžu byť trpkosklamaní. Istými ústupkami štátu z niekdajších pozícií (i v mene obmedzenia štátnej moci ľudskými právami a nutnosťou zachovávať zákonnosť) skutočne vznikol priestor pre nových hráčov, pre nové subjekty.¹¹ Nie všetky tieto subjekty sú však vítané. Napr. v demokratických štátoch, kde zločincov nenarážajú na kôl spolu s celou rodinou, sa vyostřil problém organizovaného zločinu. Je totiž samozrejmé, že ak sa štát dobrovoľne obmedzil v používaní prostriedkov pri presadzovaní svojho právneho systému, môže ťahať za kratší koniec v súboji s organizáciou, ktorá nemá žiadne zábrany pri presadzovaní vlastných záujmov.¹² A subjekty tzv. občianskej spoločnosti môžu reálne fungovať len za nevysloveného predpokladu silnej štátnej moci zabezpečujúcej bezpečnosť, právny poriadok a jeho vynútiteľnosť.¹³ Štát navyše po dvoch storočiach zápasov je skrotený, demokratizoval sa a občania vedia ako s ním zaobchádzať. Demokratickej mafie a nadnárodnej spoločnosti niet.

VONKAJŠIA SUVERENITA AKO TEORETICKÁ KONŠTRUKCIA

Autorka má pravdu, že v minulosti a nakoniec aj dnes sa skutočná nezávislosť či reálna schopnosť štátov vykonávať vlastnú suverenitu líši, to je však opis faktického stavu, s ktorým treba rátať, medzinárodné právo tento fakt plne uznáva,¹⁴ no nič to nemení na teoretickej koncepcii suverenity. Aj tzv. satelitné štáty sa oficiálne považovali za štáty suverénne. Ich obmedzenia boli výsledkom faktického (a neželaného) stavu. Ak je právna norma porušovaná, neznamená to, že musí prestať platiť. Rovnosť štátov je síce jedna zo základných téz medzinárodného práva, no v každej učebnici sa možno dočítať, že sa to netýka skutočného postavenia štátov v praktickej politike.

Suverenita mnohých štátov bola v minulosti brutálne porušená, ale presne tak isto bolo okradnutých, podvedených a zavraždených množstvo ľudí, ale nikto nebude preto tvrdiť, že tieto trestné činy treba vyškrtnúť z trestných zákonníkov. Práve delenie Poľska je jedným z takýchto príkladov, a preto ho mnohé štáty dlho nechceli uznať (Turecko, Francúzsko). Celkovo to v Európe 18. storočia vyvolalo veľké znechutenie.¹⁵ Delenie Poľska je mimochodom aj ukážkou toho, ako sa archaický štát bez skutočnej vnútornej suverenity stal obeťou svojich modernejších a centralizovanejších susedov.

REÁLNE OBMEDZENIA VNÚTORNEJ SUVERENITY

Definícia suverenity bola vždy podávaná v akejsi kryštálovej podobe; štát je vtedy suverénny, pokiaľ drží najvyššiu moc a je úplne nezávislý na komkoľvek vo svojej vnútornej a zahraničnej politike. Toto bola a je vždy len teória. Niečo ako príklad z mechaniky zo stredoškolskej učebnice fyziky, pri ktorom sa pri opise pohybu telies abstrahuje od odporu vzduchu, trenia a iných síl ako gravitačnej sily, ktorá pôvodne vymrštila teleso do priestoru. V praktickom živote i tá najabsolutistickejšia moc musela rešpektovať množstvo fenoménov – prinajmenšom zvyky a vlastnosti populácie. Tuším, Montesquieu napísal, že perzský kráľ má nad svojimi poddanými absolútnu moc, avšak nemôže ich prinútiť piť víno...¹⁶ V mnohých zmluvných koncepciách štátu je navyše jeho moc a tým pádom i suverenity vtláčaná do istého zúženého rámca aktivít. V moderných štátoch sú napr. otázky prírodných vied, náboženských dogiem, často aj morálky a rodinného života a pod. vnímané ako stojace mimo štátnej autority.

Kvôli tomu, že doktrína o absolútnej suverenite a nezávislosti bola vždy skôr právnou fikciou než opisom reality, nedošlo nikdy k úplnej medzinárodnej anarchii, ako sa obáva autorka. („*Doktrína štátni suverenity tak paradoxne vede k teorii mezinárodní anarchie; myšlenka svrchované autority v rámci určitého státu logicky popírá existenci čehokoli nad štátni suverenitou.*“)¹⁷ Štáty prinajmenšom vždy medzi sebou vstupovali do zmluvných záväzkov, ktoré obmedzovali nezávislosť ich konania v budúcnosti. Z hľadiska práva sa takéto štáty však nevzdávali svojej suverenity, len jej výkonu v určitej oblasti, a dokonca naopak, práve v schopnosti vstupovať do takýchto záväzkov sa často videlo skutočné naplnenie vlastnej suverenity!¹⁸

PROBLÉM INTERVENCIE

Intervencia zo zahraničia je samozrejme porušením suverenity štátu. Medzinárodné právo ju fakticky od 17. storočia chápe ako nežiadúci jav napriek k tomu, že k nej dochádzalo pomerne často. Problém intervencie v medzinárodných vzťahoch vznikol v 16. storočí hneď po sformovaní predstavy o suverennom štáte ako o želanom stave usporiadania spoločnosti a medzinárodných vzťahov. Objavovali sa rôzne dôvody, prečo môže byť porušená, ak sa má naplniť nejaká „vyššia spravodlivosť“ – dynastické, náboženské, humanitné, princíp legitimacy (Svätá aliancia), rôzne koncepcie životných záujmov a pod.¹⁹ Nehovorím tu o vyslovených agresióch a anexiách vedených čisto s cieľom rozšíriť vlastné územie, a ktoré sa ni inak nezodôvodňovali (napr. vpád Fridricha II. do Sliezska).

Humanitná intervencia ani nie je vynález konca 20. storočia. Celé koloniálne rozdelenie Afriky bolo v podstate považované za nevyhnutný krok k odstráneniu otrokárstva, barbarstva, chorôb a pod. Nie je ani pravda, že neexistuje teoretická definícia humanitárnej intervencie. Je to vojenský zásah intervenujúceho štátu na území druhého štátu s cieľom ochrániť životy a ľudské práva osôb, ktoré sa na tomto území nachádzajú a ktoré nie sú príslušníkmi intervenujúceho štátu.²⁰ Nie som ani presvedčený, že naozaj dochádza k prekonaniu tzv. vestfálskeho systému moderných štátov, ako uvádza autorka. Európa sa zjednocuje, ale to je práve dôsledok toho, že sa vestfálsky systém rozšíril do celého sveta a že európske štáty zrazu začali pociťovať svoju malosť. Zjednotená Európa môže pokojne hrať úlohu „vestfálskeho hráča“ v globálnom svete voči USA, Rusku, Číne a pod.

POKUS O ZVÝRAZNENIE POSTAVENIA JEDNOTLIVCA V MEDZINÁRODNOM PRÁVE

Lucie Königová píše, že v blízkej budúcnosti „naskytne se možnost nejen redefinice suverenity, ale především z toho vyplývající změny mezinárodního práva, kterou si dnešní postvestfálské uspořádání (zdůrazňující primárnost lidských práv a suverenitu jedinca) a zkušenosti z humanitárních intervencí vyžadují“.²¹

Avšak ak by medzinárodné právo malo zdôrazňovať suverenitu jednotlivca a jeho ľudské práva, prestalo by byť medzinárodným právom. Jednotlivec bol v tradičnom medzinárodnom práve maximálne objektom ochrany. Výraznejšie postavenie získal v oblasti ľudských práv,²² avšak hovoriť o suverenite jedinca je v medzinárodnom práve trochu neprimerané. (Pravda, pokiaľ nie sme absolutistickými panovníkmi...) Čokoľvek iné nie je reformou medzinárodného práva, ale návrhom na nové svetové politické usporiadanie, čo treba po-vedať otvorene.

Moderné poňatie zvrchovanosti postavené na rozdiel medzi sférou domácou a medzinárodnou skutočne – ako uvádza autorka – má pôvod v 16. storočí. Rozhodne by som však na rozdiel od nej nepoužil formuláciu, že ide o pomerne nový fenomén. Tých päťsto rokov pokrýva v podstate celé obdobie štátovedy ako vednej disciplíny, ak si odmyslíme zo pár stredovekých autorov. Predchádzajúce mocenské útvary boli navyše vnímané ako súkromný majetok panovníka či dynastie, verejná správa sa prepletala so súkromnou,²³ všetci panovníci kresťanskej Európy boli teoreticky poddaní cisára a pápeža atď. V trocha modernejších štátoch (napr. v Byzantskej ríši), tam, kde bola sformovaná stála byrokracia a armáda i predstava o nezávislosti, a dokonca výnimočnosti vlastného štátu, ktorý sa nevnímal čisto len ako súkromný majetok panovníka, sa medzi domácou a zahraničnou politikou rozlišovalo. To isté platilo pre antické polis. V rímskej ríši došlo k istému zotrieti rozdielu, či skôr atrofovaniu zahraničnej politiky, lebo táto ríša nemalo s výnimkou Part-hov a neskôr Peržanov vo svojom okolí primeraných partnerov.

CIELE MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA

Hlavným cieľom medzinárodného práva je dodnes chrániť suverenitu štátov ako svojich základných jednotiek. Autorkou viackrát spomenuté prirovnanie vestfálskych štátov k biliardovým guliám treba chápať ako teoretický model. V realite to tak nikdy nefungovalo. A od 17. storočia euro-americká civilizácia zažila aj obdobia tvrdého intervencionizmu. Dejiny medzinárodných vzťahov preto nemožno chápať tak, že v roku 1648 sa sformovali suverénne nezávislé štáty (tento stav trvá až do teraz) a že na prelome 20. a 21. storočia sme si povedali, že odtiaľto ich suverenitu budeme narušovať v mene ľudských práv.

Charta OSN vôbec nevyhlasuje, že jedinou výnimkou zo všeobecného zákazu použitia sily je spoločný záujem členských krajín. (Tak to uvádza autorka: „Na spoločný zájem se totiž odvolává Charta OSN, která prohlašuje, že nesmí být užito ozbrojené síly s výjimkou situací, kde je v zájme společný zájem členských států.“²⁴) Charta OSN presne definuje situácie, kedy je toto použitie sily dovolené. Je to sebaobrana napadnutého štátu, respektíve pomoc jeho spojencov a prípad, keď Bezpečnostná rada OSN (BR OSN) dospeje k názoru, že je porušená zásada nepoužitia sily v medzinárodných vzťahoch, a zaviazá členov OSN podniknúť ozbrojený zásah proti agresorovi. Spoločný záujem tu samozrejme je a je to spoločný záujem medzinárodného spoločenstva na ochranu suverenity a nezávislosti každého štátu... Cieľom BR OSN ani nie je ochrana ľudských práv, ale medzinárodného mieru a bezpečnosti.

KULTÚRNO-CIVILIZAČNÉ PODHUBIE ĽUDSKÝCH PRÁV

S ľudskými právami a ich univerzalizmom je naozaj problém, autorka ho do veľkej miery správne vystihla: „Tato univerzalizace vyplývá z tradice a étosu západního – lépe řečeno – euroatlantického civilizačního okruhu...“²⁵ Predstava o ľudských právach, ako je vyjadrená v medzinárodných dokumentoch, skutočne vznikla v rámci tzv. západnej civi-

lizácie. Ale tu vznikla i moderná fyzika, technika, trhov ekonomika, modern štát, nacionalizmus, prtcka a televízor. A predsa si našli cestu do všetkých starých kultúrnych oblastí. Otázka preto stojí aj tak: Sú ľudské práva tisto západnými hodnotami, alebo vznikli v rámci západnej civilizácie iba preto, že bola najvyspelejia, a tak podobne ako plno iných vecí sa museli prvýkrát objaviť práve tam? Napríklad počiatky filozofie sú nerozlučne spojené s antickým Gréckom. A nikto predsa netvrdi, že sa iné národy nemôžu venovať tejto krásnej disciplíne. Avšak bolo by absurdné, keby niekto chcel byť slovenskm, americkm ti malgaskm Platónom. Tento pán už raz il a napísal, to napísal. A napísal to po grécky. Taký bol historický vývoj filozofie.

Rovnako by bolo nekoncepne súhlasit s tým, aby na svete existovali rozdielne definície ľudských práv (napr. nejaké regionálne islamské ti konfucinske). Aké by napr. bolo postavenie Európana v tine a napr. moslima vo Francúzsku? Ako by spolu mohli it ľudia s rozdielnym statusom ľudských práv a zároveň by sme chceli uchovať demokraciu, občiansku spoločnosť, možnosť vzájomných manželstiev a pod.? A ak by sme ľudské práva vzťahovali na územie, ako by bolo potom možné, že napr. niektorý európsky štát by považoval každého tiana za vhodného mať plnú „západnú“ škálu ľudských práv, zatiaľ to doma by ich mal značne okresae? Takýto stav by viedol k nestabilite, ku konfliktom a k zdrapivm otzкам.

Mimochodom, to, že sa medzinárodné spoločenstvo môže dnes venovať otázke ľudských práv viac ako v minulosti, je práve dôsledkom úspechu medzinárodného spoločenstva a OSN pri presadzovaní zásady nepoužitia sily v medzinárodných vzťahoch. Tam, kde sa bojuje, tako možno hovoriť o zabezpečení ľudských práv. Znovuzavedenie inštitútu humanitárnej intervencie by mohlo opätovne rozpútať špirálu vojnových konfliktov, podozrievania a zbrojenia. Z toho istého dôvodu došlo aj k relatívnemu nárastu vntrotatnych občianskych vojen v porovnaní s vojnami medzi štátmi, ktoré sú dnes naozaj zriedkve.

HUMANITÁRNA INTERVENCIA

Nie sú ani jasne podmienky uskutočnenia humanitárnych intervencií a ani to, kto o nich bude rozhodovať a kto ich bude realizovať. Samotná autorka uvádza nutnosť kombinácie viacerých faktorov na to, aby takáto intervencia bola podniknut (príliv utečencov, medilny záujem, pokračujúca nekoopertvnos dikttorov, netinne iné prostriedky a nátlak). Avšak to znamená, že otázka porušenia ľudských práv bude len jednou z viacerých faktorov! A veľmi rýchlo môže byť považovaná len za faktor okrajový!

Autorka citovala Pierra Hassnera z CERi, podľa ktorého je medzinárodná intervencia legitímna: „... v prpadech agrese proti mezinárodně uznvanemu státu... v prpadech agrese státu proti vlastním obcanm... a v prpadech, v nich zhrouceni zákona a pořádku vede k anarchii...“²⁶ P. Hassner pojem medzinárodná intervencia nemá rád, pretože spájať vojnu s pojmom humanita sa mu zdá nevhodné. Hovori skor neutrálnejšie o intervencii bez prívlastkov. Podľa neho o takejto intervencii možno uvažovať len vtedy, ak sa dá rozumne predpokladať, že zachráni viac ľudských životov, ako znii. Takýto pohlad posúva humanitárnu intervenciu do kategórie precíznych, presných, takmer chirurgických operácií, ktoré sa nestanú nejakým úplne všeobecným javom v medzinárodných vzťahoch. Zároveň však, keďže priputa možnosť voľby, ti intervenciu podniknúť alebo nie, zavádza do toho vetkeho aspektu praktickej politiky, pri ktorom sa samotný fakt porušenia ľudských práv môže stať okrajovým.²⁷

Podobne, ak autorka cituje *The Economist* z januára 2001, podľa ktorého jedným z dôvodov na zahraničný zásah môže byť aj porušenie práva menšinového národa na sebaurčenie, tak to u nemožno hovoriť o klasickej humanitárnej intervencii vedenej s cieľom ochrni najzákladnejšie ľudské práva jednotlivcov. Pokus o realizáciu sebaurovacieho práva je vdy pokusom o realizáciu vlastného politického nacionalizmu. A to u je vdy problém na zváženie. Deklarácia zásad medzinárodného práva, týkajúca sa priatelskych vzťahov a spoluprace medzi štátmi v súlade s Chartou OSN, síce teoreticky umoňuje podrobo-

nému národu dožadovať sa pri svojom oslobodzovacom zápase pomoci od iných štátov a dostať ju, avšak ďalšie zásady medzinárodného práva (nezasahovanie do vnútorných vecí, nepoužitie sily, nedotknuteľnosť hraníc a pod.) tomuto prakticky bránia. Definícia agresie z roku 1974 by poskytnutie takejto pomoci mohla kvalifikovať napr. ako podporu protištátnych bánd. Nedošlo ani k zhode medzi teoretikmi, kedy možno považovať nejakú komunitu za národ s právom na sebaurčenie a kedy nie...

HUMANITÁRNA INTERVENCIA A MEDZINÁRODNÉ PRÁVO

Pochybovať o nejakej norme skutočne neznamená spochybňovať právo ako systém (správne poznamenáva Lucie Königová v závere článku), avšak nesmie ísť o takú základnú normu, ako je rešpektovanie nezávislosti a zvrchovanosti štátov v medzinárodnom práve, ktorá je pre medzinárodné právo kľúčová.

Ak autorka spomína možnosť zavedenia humanitárnej intervencie do medzinárodného práva prostredníctvom medzinárodnoprávnej obyčaje, tak treba mať na pamäti, že od roku 1919 bola tendencia v medzinárodnom práve skôr opačná; za hlavný prameň všeobecného medzinárodného práva sa čoraz viac považuje písomná mnohostranná zmluva. Súčasnne platné medzinárodné právo nepovažuje humanitárnu intervenciu za legitímny právny inštitút. Takmer jednoznačne by ju kvalifikovalo ako agresiu. Štát, ktorý ju podniká, sa vystavuje nebezpečenstvu sankcií medzinárodného spoločenstva. Sú len dve možnosti, kedy sa takéto štáty môžu vyhnúť sankciám:

- 1) Jeho zásah skutočne dramaticky zlepšil situáciu na danom území, ktorá bola predtým skutočne katastrofická, a tak medzinárodné spoločenstvo akosi mlčky akceptuje takéto zásah, ak prospech z nápravy humanitárnej situácie výrazne preváži škody spôsobené celému medzinárodnému spoločenstvu porušením medzinárodného práva. Totiž ustanovenia medzinárodného práva (vrátane sankcií) sa naplnia len vtedy, keď je dostatočná vôľa členov medzinárodného spoločenstva ich naplniť. Ak absentuje, mechanizmus sankcií sa nespustí. Štátom sa samozrejme príliš neodporúča skúšať, čo medzinárodné spoločenstvo strpí a čo nie...
- 2) Druhou možnosťou je situácia, ak medzinárodné právo (vrátane zákazu porušovania suverenity a používania násilia v medzinárodných vzťahoch) poruší svetová supervelmoc (napr. USA). Vtedy sa samozrejme bude registrovať porušenie práva, možno bude prítomná i vôľa k potrestaniu vinníka, avšak nebude tu prítomná skutočná reálna sila, schopná vinníka prinútiť znášať dôsledky svojho protiprávneho konania. Respektíve, svet by riskoval globálnu jadrovú vojnu...

Je prirodzené, že ak vlastný štát jednotlivcovi upiera jeho základné práva, je ochotný prijať nápravu aj zo zahraničia („... nelze se divit, že suverenitu svého státu nebudou tito občané považovat za primární...“).²⁸ Ale podobne už v prvej polovici 19. storočia sa haličskí a východoslovenskí roľníci modlili, aby ich z poddanstva oslobodil ruský cár. A českí protestantskí exulanti za tridsaťročnej vojny svoje nádeje upínali k Dánsku, Švédsku a Holandsku. Takže nič nové pod slnkom.

Keď teda autorka píše o rozpore medzi teoretickou predstavou o suverenite a skutočným stavom, má úplnú pravdu. Avšak zabúda na to, že tento rozpor tu je prítomný takmer päť storočí, a nepodala dostatočne jasné vysvetlenie, aby zdôvodnila, že práve v súčasnosti musíme kvôli nemu upustiť od zmienenej teoretickej koncepcie suverenity.

Pri jej tézach, týkajúcich sa humanitárnej intervencie, sa tiež nemožno vyhnúť istým otázkam. Málo rozobrala praktické dôsledky zavedenia tohto inštitútu do medzinárodného práva. Nenačrtla, ako bude vyzeráť takéto nový svetový poriadok. A keď v jednej časti pripustila, že ľudské práva nemusia byť posudzované z čisto univerzalistického, západného pohľadu, neuvedomila si, že potom sa vôbec stráca akékoľvek oprávnenie na humanitárnu intervenciu. Veď ak si každá kultúra, každá krajina môže určovať vlastný štandard ľudských práv, aké má ktokoľvek právo jej vnucovať svoju predstavu o ľudských právach...

PLATNÉ MEDZINÁRODNÉ PRÁVO VERSUS ALTERNATÍVNE KONCEPCIE

Na záver treba zdôrazniť, že moje úvahy vychádzali z tzv. tradičného medzinárodného práva. Existujú, pravda, koncepcie a autorka ich spomína, ktoré sa snažia o radikálnu zmenu medzinárodného práva (napr. na prvé miesto postaviť ľudské práva). Avšak zatiaľ nenašli svoj odraz v platnom medzinárodnom práve. *Nie sú zatiaľ skutočnou alternatívou, lebo nie sú platným právom, ide len o teoretické predstavy.* Pokusy správať sa v medzinárodnej politike nie podľa platného medzinárodného práva, ale podľa morálnych predstáv reformátorov musia nevyhnutne viesť k porušovaniu platného medzinárodného práva a tým pádom k novým a veľkým konfliktom. *Pritom vydávanie ľudských práv za absolútnu prioritu, ktorá sa musí rešpektovať vždy a všade, je klamlivé.* V skutočnosti sa musí prinajmenšom mlčky považovať za samozrejmosť, že už sú vytvorené predpoklady na rozvíjanie a dodržiavanie ľudských práv. Vo vnútri štátu to je predovšetkým tzv. elementárny poriadok a bezpečnosť a mocenská dominancia štátu.²⁹ V medzinárodnom meradle sú tými predpokladmi, *až po realizácii ktorých vôbec možno začať uvažovať o ľudských právach, svetový mier a vzájomné rešpektovanie suverenity medzi štátmi.* (Bez čoho svetový mier nie je možný, pretože v prípade zasahovania do vnútorných vecí zo zahraničia sa každý štát cíti byť oprávnený odpovedať násilím a obnoviť výlučnosť svojej autority na svojom území.) Pokusy o zavedenie inštitútu humanitárnej intervencie do medzinárodných vzťahov rozbijú relatívne mierové súžitie štátov a vzájomnú dôveru a vrátiť pomyslené hodiny ručičky vývoja medzinárodného práva a celého systému medzinárodných vzťahov o niečo dozadu.

¹ Königová, Lucie: Teorie státní suverenity a praxe intervence. Mezinárodní vztahy, ročník 36, rok 2001, číslo 3, s. 41–58.

² Tamtiež, s. 41.

³ Pozri Shaw, Malcolm N.: International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, s. 3.

⁴ Pozri Prusák, Jozef: Teória práva. Bratislava, 1995, s. 58. Pozri tiež Bourdieu, Pierre: Teorie jednání. Praha, 1998, s. 74–76.

⁵ Pozri Tomko, Ján: Medzinárodné verejné právo. Bratislava, 1988, s. 105.

⁶ Pozri Gellner, Ernest: Podmínky svobody. Brno, 1994, s. 10–11.

⁷ Pozri Giddens, Anthony: Důsledky modernity. Praha, 1998, s. 65.

⁸ Pozri Joch, Roman: Americká zahraniční politika a role USA ve světě. Studie OI 13. Praha, 2000, s. 39–42.

⁹ Napr. Giddens, Anthony: cit. dielo, s. 62–66.

¹⁰ Pozri Pernthaler, Peter: Allgemeine Staatslehre und Verfassungslehre. Wien, 1986, s. 2–4.

¹¹ Pozri Šmihula, Daniel: Nové subjekty ohrožujúce ľudské práva. Časopis pro právní vědu a praxi (Brno), IV/2000, s. 438.

¹² Pozri Bárany, Eduard: Rechtsstaat and organised crime. Zborník z konferencie: National and international aspects in countering organised crime and terrorism. Bratislava, 1995, s. 84–92.

¹³ Pozri Hall, John: Politické dôsledky patových situácií alebo prínos Ernesta Gellnera k teórii občianskej spoločnosti. KaK (Bratislava), 2/1999, s. 79.

¹⁴ Pozri Shaw, Malcolm N.: cit. dielo, s. 153.

¹⁵ „Plán na rozdelení Polska a jeho provedení byly něčím zcela novým a neslychaným, něčím, co nemá ve světových dějinách mezi vyspělými národy příkladu... Společná a samostatná prohlášení, která vídeňský, petrohradský a berlínský dvůr rozšířil... mohou jen dokázat bezpráví, jehož se tyto dvory dopouštějí vůči tomuto státu, i nebezpečí, s nímž ohrožují ostatní Evropu... Celá osvětlená Evropa ví... že podobné zasahování porušuje přirozené a mezinárodní právo, že ničí nezávislost států a podryvá základy politických útvarů.“ – Casanova, Giacomo: O rozdělení Polska. + Poznámky k prohlášení vídeňského, petrohradského a berlínského dvora o okleštění Polska. Zborník Z mého života. Praha, 1968, s. 382–384.

¹⁶ Pozri Montesquieu, Charles: O veľkosti Rimanov a príčinách ich úpadku. Liptovský Mikuláš, 1942, s. 152.

¹⁷ Königová, Lucie: cit. dielo, s. 42.

¹⁸ Pozri Tomko, Ján: cit. dielo, s. 105.

¹⁹ Pozri aj Mosler, Hermann: Die Intervention im Völkerrecht. Berlin, 1937, s. 21–22.

²⁰ Pozri Shaw, Malcolm N.: cit. dielo, s. 801–803. Pozri tiež Baehr, Peter R.: The Role of Human Rights in Foreign Policy. London, 1996, s. 39.

²¹ Königová, Lucie: cit. dielo, s. 45.

²² Pozri Shaw, Malcolm N.: cit. dielo, s. 183.

²³ Pozri Tomko, Ján: cit. dielo, s. 45.

²⁴ Königová, Lucie: cit. dielo, s. 48.

²⁵ Tamtiež, s. 48.

²⁶ Tamtiež, s. 52.

²⁷ Osobný rozhovor autora s rumunsko-francúzskym politológom P. Hassnerom na tému humanitárnej intervencie.

²⁸ Tamtiež, s. 54.

²⁹ Bližšie Šmihula, Daniel: Dvojaká tvár moderného štátu – štát ako porušovateľ i ochranca ľudských práv. Právny obzor (Bratislava), 2/2001. Pozri tiež Šmihula, Daniel: O podstate ľudských práv. Filozofia (Bratislava), 6/2001.

Literatúra

- Baehr, Peter R.: The Role of Human Rights in Foreign Policy. London, 1996.
- Bárány, Eduard: Rechtsstaat and organised crime. Zborník z konferencie: National and international aspects in countering organised crime and terrorism. Bratislava, 1995.
- Bourdieu, Pierre: Teorie jednání. Praha, 1998.
- Casanova, Giacomo: O rozdělení Polska. + Poznámky k prohlášení vídeňského, petrohradského a berlínského dvora o okleštění Polska. Zborník Z mého života. Praha, 1968.
- Gellner, Ernest: Podmínky svobody. Brno, 1994.
- Giddens, Anthony: Důsledky modernity. Praha, 1998.
- Hall, John: Politické důsledky patových situací alebo prínos Ernesta Gellnera k teórii občianskej spoločnosti. KaK (Bratislava), 2/1999.
- Joch, Roman: Americká zahraniční politika a role USA ve světě. Studie OI 13. Praha, 2000.
- Montesquieu, Charles: O velikosti Římanov a příčinách ich úpadku. Liptovský Mikuláš, 1942.
- Mosler, Hermann: Die Intervention im Völkerrecht. Berlin, 1937.
- Perenthaler, Peter: Allgemeine Staatslehre und Verfassungslehre. Wien, 1986.
- Prusák, Jozef: Teória práva. Bratislava, 1995.
- Shaw, Malcolm N.: International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Šmihula, Daniel: Dvojaká tvár moderného štátu – štát ako porušovateľ i ochranca ľudských práv. Právny obzor (Bratislava), 2/2001.
- Šmihula, Daniel: Nové subjekty ohrozujúce ľudské práva. Časopis pro právní vědu a praxi (Brno), IV/2000.
- Šmihula, Daniel: O podstate ľudských práv. Filozofia (Bratislava), 6/2001.
- Tomko, Ján: Mezinárodní veřejné právo. Bratislava, 1988.